

Archeolog

263201

Inna nazwa zawodu: nie występują

Zadania i czynności

Zadaniem archeologa jest poznawanie przeszłości na podstawie badań materialnych pozostałości działań ludzkich. Podstawą poznania przeszłości jest odkrywanie zachowanych pod ziemią, pod wodą, w ruinach architektury, materialnych reliktyw działań minionych pokoleń i określenie ich przynależności kulturowych. Czynności takie nazywane są pracami wykopaliskowymi.

Prowadzą je branżowe placówki Polskiej Akademii Nauk, katedry uniwersyteckie, muzea specjalistyczne, ośrodki dokumentacji i służby konserwatorskie, a wykonują osoby, które zdobyły wykształcenie z zakresu archeologii na jednym z kilku uniwersytetów w kraju.

Czynności wchodzące w zakres obowiązków archeologa to: działania praktyczne, czyli prowadzenie prac wykopaliskowych w terenie oraz działania naukowe, wykorzystujące rezultaty prac badawczych do stworzenia dokumentacji opisowej, fotograficznej i rysunkowej. W konsekwencji powstaje opracowanie danego zagadnienia, stanowiące następny etap w poznawaniu historii minionych cywilizacji. Jest jeszcze trzeci aspekt działalności archeologa – obowiązek zabezpieczenia rezultatów prac wykopaliskowych na miejscu oraz przeniesienie odkrytych przedmiotów ruchomych do pomieszczeń muzealnych.

Archeolog realizujący ww. czynności zajmuje stanowisko pracownika naukowo-badawczego. Praca wiąże się z wyjazdami z misją wykopaliskową działającą w kraju lub za granicą w określonych porach roku (zależnie od obszaru geograficznego), ale zdarza się też, że pracujący w zawodzie archeolog nie uczestniczy w badaniach terenowych, z różnych przyczyn.

Archeolog zajmuje naczelne miejsce w zespole. Współpracują z nim: architekt, rysownik, fotograf, często także epigrafik, który odczytuje napisy na znalezionych zabytkach, co umożliwia wstępne datowanie stanowiska wykopaliskowego. Współpraca fachowców z innych dziedzin nie zwalnia archeologa z obowiązku praktycznej znajomości podstaw rysunku czy umiejętności fotografowania, niezbędnych w razie niemożności zatrudnienia profesjonalisty. W przypadku stanowiska archeologicznego obfitującego w znaleziska obiektów zawierających teksty obcojęzyczne, mile widziany jest archeolog z drugą specjalnością z zakresu studiów filologicznych.

Oprócz wykonywania zadań naukowych, archeolog w terenie pełni liczne funkcje natury administracyjno-organizacyjnej: wyznacza zakres prac, przydziela zadania, koordynuje czynności, kieruje grupą roboczą, zarządza finansami, ustala sprawy formalne z administracją lokalną i sporządza dokumentację swojego odcinka badań. W trakcie prowadzenia prac powstają na bieżąco raporty codzienne, dokumentacja rysunkowa i fotograficzna, rodzą się robocze koncepcje odnośnie do klasyfikacji odkrytego materiału zabytkowego.

Po powrocie do placówki macierzystej naukowiec opracowuje rezultaty kampanii,

oddaje do publikacji raporty, analizuje materiał badawczy. Osoba pracująca na stanowiskunaukowo-badawczym w placówce muzealnej ma zakres czynności powiększony o obowiązek opracowania naukowego poszczególnych obiektów zabytkowych oraz prezentacji rezultatów wykopalisk. Pociąga to za sobą umiejętność opracowania koncepcji i scenariusza wystawy, często także oprawy plastycznej ekspozycji. Do obowiązków należy również opracowanie katalogu zbiorów i popularyzacja zagadnienia, np. oprowadzanie po wystawie czy prowadzenie lekcji muzealnych dla młodzieży szkolnej.

Archeolog chcący przekazać swą wiedzę i doświadczenie młodszemu pokoleniu może objąć stanowisko pracownika naukowo-dydaktycznego. Zadaniem pracownika na tym stanowisku jest kompetentne przekazanie wiedzy opartej na własnych badaniach naukowych i zdobytej na podstawie literatury fachowej. Osoba taka, oprócz wiedzy, powinna posiadać zdolności pedagogiczne, umiejętności łatwego i precyzyjnego wypowiadania się, cierpliwość i komunikatywność. Opieka naukowa nad przyszłym absolwentem to odbywanie ćwiczeń i wykładów, prowadzenie seminariów, kontrolowanie procesu nauczania, organizowanie ćwiczeń terenowych i wakacyjnych praktyk wykopaliskowych. Placówki uniwersyteckie równoległe z pracą dydaktyczną prowadzą własne stanowiska wykopaliskowe, w związku z tym pracownicy uniwersytetów często przebywają w terenie.

Kolejną propozycją pracy dla archeologa jest funkcja redaktora. Specyfika przedstawiania drukiem tej dyscypliny nauki polega na odpowiedniej formie publikowania raportów i szerszych sprawozdań z wykopalisk, stanowiących materiał porównawczy dla innych placówek badawczych. Oprócz zakwalifikowania tekstu, redaktor musi fachowo ocenić ilość i jakość materiału zdjęciowego oraz uporać się z problemami natury technicznej w przypadku druku odkrytych tekstów rytych w kamieniu, na glinianych tabliczkach, pisanych na papirusach, z użyciem znaków innych alfabetów, np. greckiego czy dziś już nie używanych, takich jak: pismo klinowe starożytnego wschodu, egipskie hieroglify, inskrypcje koptyjskie. Specyficzne dla raportów wykopaliskowych jest też przedrukowywanie planów, rozrysów, rysunków rekonstrukcji architektonicznych, wyników prac konserwatorskich. Redaktor jest także odpowiedzialny za spójnię tematyczną numeru, czyli właściwy dobór tematów. Elementem łączącym może być ten sam okres historyczny, położenie geograficzne wykopaliska, osoba naukowca czy konkretna misja badawcza. Oprócz znajomości aktualnej problematyki i środowiska naukowego w kraju i na świecie, redaktor musi także wykazać się znajomością języków obcych, w których drukowane są raporty z wykopalisk prowadzonych przez polskie misje na terenach obcych oraz publikowane są artykuły nadsyłane przez naukowców z innych krajów.

Jeszcze inny zakres czynności, ograniczony do terenu Polski (nie tylko do stolicy i ośrodków uniwersyteckich) ma archeolog na stanowisku pracownika ośrodka dokumentacji zabytków. Jego zadaniem jest prowadzenie centralnej ewidencji i dokumentacji wszystkich stanowisk archeologicznych w Polsce ? zamkniętych, aktualnie trwających, zaplanowanych ? w ramach „archeologicznego zdjęcia Polski”. Napływające do ośrodka informacje zawierają opisowe i fotograficzne dane o miejscu stanowiska, typie wykopalisk, rodzaju znalezisk i miejscu ich przechowywania, personalnym składzie ekipy, perspektywie czasu badań. Funkcja pracownika ośrodka nie jest wolna od wyjazdów terenowych, których celem jest wizytacja stanowisk, kontrola prowadzonej dokumentacji i gospodarowania funduszami, a także porady i wskazówki merytoryczne. Od pracownika zatem wymaga się odpowiedzialności merytorycznej oraz wykazania się umiejętnościami menedżerskimi, związanymi z

dysponowaniem funduszami Ministerstwa Kultury i Sztuki przeznaczonymi na kampanie wykopaliskowe. Polega to na rozdzieleniu funduszy na poszczególne placówki i województwa, w zależności od uprzednio poznanych i sprawdzonych potrzeb. Praca ta ma duże perspektywy rozwojowe w związku z podjęciem na szeroką skalę badań ratowniczych przy nakładzie inwestycyjnym. Oznacza to rozpoczęcie kampanii wykopaliskowych w miejscach, o których są sygnały, że mogą zawierać pozostałości kulturowe, a przez które będą w najbliższym czasie przebiegać ważne dla kraju trasy komunikacyjne czy gazociągi. W tym celu w 1995 roku został powołany Ośrodek Ratowniczych Badań Archeologicznych przy MKiS.

Środowisko pracy

materialne środowisko pracy

Praca archeologa wykonywana jest w dwóch miejscach, nierozzerwalnie ze sobą związanych: jest to praca w terenie - „na wykopie” oraz praca w różnorodnych typach pomieszczeń, gdzie następuje opracowanie wyników badań terenowych.

Podstawowe czynności, czyli wydobywanie i odkrywanie pozostałości kultury materialnej poprzednich pokoleń, odbywa się na otwartej przestrzeni, w polu, w wydodrębnionej, zakreślonej przestrzeni, gdzie pod warstwą ziemi znajdują się pozostałości osad, grodów warownych, cmentarzysk. Może to być także teren miejski, gdzie w wyniku prac budowlanych natknięto się w głębi na ruiny poprzedniej zabudowy, w zamkach posadowionych na dawnych fundamentach, w starych klasztorach i kościołach o przemieszanych warstwach budowlanych.

Wyniki prac terenowych opracowywane są w budynkach i pomieszczeniach dogodnych do pracy biurowej i w gabinetach instytutów i uczelni, w pomieszczeniach biurowych muzeów i ośrodków dokumentacji. Dokumentacja wykopaliskowa przechowywana jest w archiwach, a przedmioty pochodzące z wykopalisk — w tzw. „magazynach artystycznych”, czyli pomieszczeniach studyjnych, bądź na salach wystawowych w muzeach archeologicznych lub posiadających dział archeologii. W tych warunkach mogą wystąpić, choć nie jest to reguła, alergie na kurz znajdujący się w magazynach i archiwach. Wykładowcy uniwersyteccy narażeni są na dolegliwości związane z narządami głosu, a prawie wszyscy naukowcy na przemęczenie narządu wzroku spowodowane pracą przy komputerze. Należy jednak zaznaczyć, że zakres korzystania z komputera jest różny i zależy od instytucji, np. małe muzea prowincjonalne nie posiadają jeszcze komputerów ze względu na brak środków finansowych na ich zakup.

Praca w terenie może nieść za sobą przykre niespodzianki atmosferyczne, mimo że w kraju kampanie przewidziane są na ciepłe miesiące roku. Członkowie misji wykonujących badania na terenach o klimacie diametralnie różnym od naszego, narażeni są na przykrości związane z nieznosnymi upałami, zmiennym ciśnieniem atmosferycznym, porywistymi wiatrami lub stojącym powietrzem oraz zatruciami jelitowymi, chorobami zakaźnymi i inwazyjnymi, spowodowanymi innym podejściem miejscowej ludności do higieny żywienia.

Wszyscy archeolodzy biorący udział w wykopaliskach, bez względu na ich miejsce, narażeni są na wdychanie powietrza zanieczyszczonego pyłami, co może powodować mechaniczne lub alergiczne schorzenia narządu wzroku i dróg oddechowych. Muszą też mieć na uwadze uciążliwe warunki terenowe, takie jak osuwająca się ziemia, wystające przedmioty, niekiedy znaczna głębokość wykopu i niebezpieczne zejście/wydostawanie

się, ograniczone przestrzenie dojścia, niskie pułapy pomieszczeń odkrytych pod istniejącymi budowlami i wiele innych niedogodności zależnych od specyfiki stanowiska. Osoby pracujące w takich warunkach narażone są na wypadki typu skaleczenia, otarcia skóry, zwichnięcia, a nawet złamania lub ujawniające się po latach zmiany w układzie kostnym, przede wszystkim w kręgosłupie.

warunki społeczne

Praca archeologa ma charakter zespołowy, biorąc pod uwagę aspekt wykopaliskowy. Czynności wtórne - dokumentacja, opracowanie, ewidencja stanowisk, umieszczenie obiektu w zbiorach muzealnych, mają już charakter indywidualny, ale ponieważ wykopaliska stanowią bazę pracy archeologa, za dominującą formę pracy należy uznać pracę w zespole. W zależności od wielkości stanowiska, z archeologiem współpracują: na początku geodeta, później na stałe rysownik, fotograf, konserwator, a przy pracach rekonstrukcyjnych - architekt. Zawsze, nawet w przypadku małego stanowiska, gdzie archeolog jest jednocześnie dodatkowo rysownikiem i fotografem, jest zatrudniona na stałe lub dorywczo ekipa sezonowych pracowników fizycznych. W takim układzie kontakty z ludźmi są absolutnie niezbędne i bardzo intensywne, zawsze tu może dojść do sytuacji konfliktowej, dlatego od archeologa, oprócz fachowości, wymaga się tolerancji oraz umiejętności współdziałania i porozumienia się z innymi ludźmi.

warunki organizacyjne

Godziny pracy archeologa uzależnione są od czynności, jakie wykonuje w tym momencie. Praca naukowa, redakcyjna, dokumentacyjna ma charakter biurowy i jest wykonywana w typowych godzinach urzędowania, w przedziale 6 - 8 godzin, ale już praca dydaktyczna rozplanowana jest w formie 1- lub 2-godzinnych ćwiczeń i wykładów rozłożonych

w ciągu dnia i tygodnia.

Może także być dzień wolny od zajęć ze studentami, przeznaczony na zajęcia w bibliotekach. Pracownik muzeum, jeśli ma w zakresie obowiązków pracę oświatową, uczestniczy w dyżurach sobotnio-niedzielnym i świątecznym.

W każdym przypadku praca wykonywana jest w dzień, natomiast wiąże się z wyjazdami poza miejsce zamieszkania i stałe miejsce pracy. Nie ma wymogu specjalnego ubrania.

Pobyt na terenie wykopalisk jest z góry ustalony i uzależniony od warunków atmosferycznych, tzn. że na terenie kraju nie prowadzi się wykopalisk zimą, a w klimatach odmiennych - w porach deszczowych i upalnych. Niemniej rozkład godzin i dni pracy zawsze może być narażony na zmiany spowodowane zmiennością pogody. Archeolog wyjeżdża także często na konferencje i stypendia zagraniczne.

Wymagania psychologiczne

Osoba pragnąca zostać archeologiem powinna od najmłodszych lat zdradzać zainteresowania przedmiotami humanistycznymi, głównie historią i geografiami, ćwiczyć pamięć i umiejętność wiązania faktów historycznych, dat i osób w kontekście zmian terytorialnych. Motorem działania dla archeologa jest ciekawość poznania historycznych szczegółów codziennego życia minionych pokoleń. Każde stanowisko

archeologiczne przynosi wiele pytań i aby na nie odpowiedzieć, trzeba znaleźć logiczne powiązania przyczynowo-skutkowe, czyli patrząc wstecz, ze skutków w postaci odkrytych śladów działań ludzkich wywnioskować, jaka była przyczyna powstania odnalezionych, konkretnych przedmiotów. Te drobne niekiedy przesłanki materialne znajdujące się w ziemi przedstawiają przeróżny stan zachowania, przydatna jest wtedy archeologowi zdolność odtworzenia w wyobraźni rzeczy zapamiętanych z praktyki lub literatury fachowej, aby móc wykonać myślową analizę porównawczą. Ważna jest umiejętność odróżniania i kojarzenia szczegółów, pomocna przy odtworzeniu pierwotnego wyglądu przedmiotu z zachowanych jego fragmentów, spostrzegawczość i pewnego rodzaju „plastyka” myślenia w odniesieniu do kształtu, barwy i faktury tworzywa.

Efekty pracy badawczej muszą być przekazane w formie komunikatu, wykładu, prelekcji muzealnej, publikacji, dlatego ważna dla pracownika naukowego jest łatwość wypowiadania się w mowie i w piśmie.

Ponieważ praca archeologa jest pracą zbiorową, konieczne jest przystosowanie się do pracy w zespole i to w podwójnym aspekcie: umiejętności współdziałania, bezkonfliktowości, koleżeńskiej w stosunkach ze współpracownikami oraz umiejętności postępowania z ludźmi w przypadku kierowania grupą pracowników sezonowych. Ważna jest także operatywność w organizowaniu wielu spraw formalnych związanych z przystąpieniem do prac wykopaliskowych i podejmowaniu decyzji finansowych związanych z budżetem ekipy. Z innych umiejętności konieczne są minimalne uzdolnienia rysunkowe i fotograficzne, niezbędne do sporządzania dokumentacji w razie niemożności zatrudnienia rysownika i fotografa.

Wymagania fizyczne i zdrowotne

Praca archeologa przebiega dwutorowo: w różnorodnych warunkach atmosferycznych i środowiskowych przy pracy wykopaliskowej oraz w stabilnych warunkach pracy naukowej, dlatego warunki fizyczne i zdrowotne wymagane w tym zawodzie też są różne.

W pracy na stanowisku wykopaliskowym potrzebna jest ogólnie dobra sprawność i wytrzymałość fizyczna, szczególnie układu kostno-stawowego, gdyż praca ta wymaga wielogodzinnego stania, siedzenia nad wykopem, schodzenia w dół, przybierania niewygodnych pozycji ciała podyktowanych warunkami terenowymi. Osoba pracująca w takich warunkach nie może mieć stałych dolegliwości powodujących zasłabnięcia czy omdlenia (np. cukrzyca, istotnych wad serc i choroby niedokrwiennej serca, nadciśnienia tętniczego). Szczególnie rygorystyczne są wymagania w przypadku uczestnictwa w misjach pracujących w mikroklimacie gorącym, to jest powyżej 27°C temperatury efektywnej. Wtedy bezwzględnie przeciwwskazaniem do podjęcia pracy są również: otyłość znacznego stopnia, zaburzenia w wydzielaniu potu, nadczynność tarczycy, przewlekłe choroby jelit i wątroby.

Do podjęcia pracy na każdym ze stanowisk archeologa istotnymi przeciwwskazaniami są choroby psychiczne i uszkodzenia mózgu oraz problemy z pamięcią, czyli z wyszukiwaniem w pamięci odpowiednich nazw i terminów. Ponieważ archeolog ma do czynienia z przedmiotami, niekiedy w bardzo złym stanie zachowania, przydatne w pracy będą mu takie cechy, jak dobra sprawność narządu wzroku i zmysłu dotyku.

Wymogi w kwestii fizycznej dla osób nie biorących udziału w wykopaliskach nie są

rygorystyczne ? naukowcami mogą zostać osoby niepełnosprawne, z upośledzeniami słuchu i mowy (z wyjątkiem stanowiska wykładowcy) oraz z dysfunkcją kończyn dolnych i poruszające się na wózku inwalidzkim, jeśli tylko pozwolą na to warunki konstrukcyjne budynku.

Warunki podjęcia pracy w zawodzie

Do podjęcia pracy w zawodzie archeologa konieczne jest ukończenie studiów wyższych na wydziale archeologii.

Nie są wymagane dodatkowe kwalifikacje, natomiast pożądana jest znajomość czynna chociażby jednego z obcych języków kongresowych i mile widziana jest umiejętność obsługi komputera.

Możliwości awansu w hierarchii zawodowej

Archeolog może awansować, ale nie z racji funkcji pełnionej na wykopaliskach, a z racji stanowiska zajmowanego w instytucji prowadzącej tego typu badania (w instytucie naukowym, katedrze uniwersyteckiej, muzeum czy w służbie konserwatorskiej). We wszystkich tych placówkach możliwości kariery zawodowej są bardzo duże, z tym że w instytutach i na uczelniach awans związany jest ze zdobywaniem kolejnych stopni naukowych i niektóre funkcje nigdy nie będą dostępne dla osoby nie rozwijającej swego dorobku naukowego. Archeolog może ubiegać się o stanowisko dyrektora instytutu, muzeum, ośrodka dokumentacji; na uczelni o stanowisko dyrektora instytutu uczelnianego, dziekana wydziału, rektora. Może też objąć wysokie stanowisko urzędnicze w Ministerstwie Kultury i Sztuki.

Możliwości podjęcia pracy przez dorosłych

Osoby dorosłe z odpowiednim wykształceniem i motywacjami mogą podjąć pracę w zawodzie, gdyż ograniczenia w wykonywaniu czynnej pracy archeologa dotyczą nie tyle wieku, co stanu zdrowia i sprawności fizycznej.

Wiadomo jednak, że osoba w starszym wieku, np. około 45 i 50 roku życia, nagle rozpoczynająca intensywne działania w terenie, często w złych warunkach atmosferycznych, niezależnie od temperatury i ciśnienia, może mieć więcej poważnych kłopotów ze zdrowiem, szybciej ulegać zmęczeniu, przeziębieniu czy infekcjom niż osoba młoda. Są to jednak ogólne zasady, najważniejsze są uzdolnienia i predyspozycje zawodowe.

Możliwości zatrudnienia

Informacje będą sukcesywnie uzupełniane.

Zawody pokrewne

archiwista

antykwariusz

dziennikarz

kulturoznawca

historyk sztuki

bibliotekarz

Polecana literatura

Informacje będą sukcesywnie uzupełniane.